

ВІДЗИВ

офіційного опонента на дисертаційну роботу
Фільова Володимира Васильовича
**«Добір перспективних сортів сливи для створення інтенсивних
насаджень в умовах Правобережного Лісостепу України»**
представлену на здобуття наукового ступеня
доктора філософії
зі спеціальності 203 – Садівництво і виноградарство,
у галузі знань
20 Аграрні науки та продовольство

Актуальність теми дослідження. Основу високопродуктивних насаджень плодових рослин, як і інших культур, становить сорт. Сорт – фундамент плодівництва. «Сорт» – французьке *Sorte* – від латинської – *Sort* – частка, у плодівництві – створена шляхом селекції форма культурної плодової рослини, якій властиві в конкретних умовах певні біологічні і господарські ознаки, що передаються у спадок. Так було сформульовано це поняття ще у ХІХ ст. видатними вченими – плодівниками. Наразі визначення цієї дефініції практично залишається по суті таким же.

У сучасному розумінні сорт – це сукупність культурних рослин, створена шляхом селекції, наділена певними спадковими морфологічними, біологічними і господарськими ознаками і придатна для культивування у певних агроекологічних умовах.

Про необхідність жорсткого відбору сортів для кожної конкретної зони наголошували видатні вчені – помологи, селекціонери Л.П. та В.Л. Симиренки, М.Ф. Кащенко та ін., опрацьовуючи прийоми і методи селекції, культивування і районування сортів.

Вимоги до сортів постійно змінюються у зв'язку зі змінами умов виробництва. В останні роки з різким погіршенням екологічних і фітоентомологічних умов з'явилася необхідність у вирощування сортів, що менше страждають від цих чинників. Автор дисертації слушно зазначає, що визначальним фактором у ефективному виробництві плодової продукції є сорт.

В різних ґрунтово-кліматичних зонах для різних сортів формуються свої високі вимоги за основними параметрами селекційних ознак.

Важливим завданням сільськогосподарської науки є розробка пристосування рослинництва і садівництва та інших галузей до зміни клімату шляхом мінімалізації впливу на урожай і якість плодів, культивування видів і сортів рослин з комплексом стійкості до примх природи і таких, що мають важливе соціальне і економічне значення.

Йдеться про сливу у зв'язку зі зростанням попиту на крупноплідні сорти високих смакових якостей, сорти, придатні для садів інтенсивного типу. Час екстенсивних шляхів розвитку садівництва пройшов. Потрібні сорти, які

максимально виправдовували б додаткові затрати, пов'язані з інтенсивною технологією і були б найефективнішими.

Це – сорти, придатні для ущільненого садіння, стійкі до абіотичних і біотичних чинників, такі, що адекватно реагують на підвищені умови агрофону.

Виникла необхідність у доборі таких сортів вітчизняної і зарубіжної селекції для удосконалення сортименту насаджень і збільшення обсягу виробництва плодів сливи.

Актуальність окреслених завдань у зв'язку з вищезазначеним не викликає сумніву.

Дисертаційна робота є складовою досліджень Дослідної станції помології ім. Л.П. Симиренка ІС НААН, що входили до завдань «Створити нові високопродуктивні, високоадаптовані до несприятливих біотичних і абіотичних чинників довкілля сорти кісточкових культур шляхом штучної гібридизації та комплексної оцінки гібридного потомства» (0116U000427, 2016-2018 рр.); «Інтродукувати нові зразки та поповнити генофонд кісточкових культур (*Prunus domestica* L., *Prunus cerasus* L., *Prunus armeniaca* L., *Prunus persica* (L.) Batsch, *Prunus avium* L.) з метою виділення джерел і донорів господарсько-цінних ознак» (0116U000434, 2016-2018 рр.); «Здійснити комплексну оцінку гібридного потомства кісточкових культур та створити новий високопродуктивний, високоадаптований до несприятливих біотичних і абіотичних чинників довкілля сорт сливи (0119U002180, 2019-2020 рр.); «Розширити генетичне різноманіття колекцій кісточкових культур за рахунок інтродукції та залучення нових зразків та забезпечити комплексне вивчення і довгострокове їх збереження» (0119U002177, 2019-2020 рр.).

Мета досліджень дисертанта – у комплексному оцінюванні господарсько-біологічних особливостей перспективних сортів та елітних форм сливи і виділення кращих з них для створення інтенсивних насаджень в умовах Правобережного Лісостепу України.

Для реалізації цієї мети автором сформульовані чіткі, конкретні завдання, які свідчать про комплексний підхід до вирішення проблеми.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформованих у дисертації, повнота їх викладення в опублікованих працях.

Основні положення дисертації викладено автором у 10 наукових публікаціях, з них 4 статті – у фахових виданнях України, 1 публікація – у міжнародному виданні, що входить до наукометричних баз Scopus, 5 – матеріали науково-практичних конференцій. Публікації повністю відображують основний зміст роботи

Наукові положення, висновки і пропозиції дисертаційного дослідження сформульовано чітко, послідовно, є аргументованими і змістовними. Достовірність одержаних результатів підтверджується: теоретично-методологічною обґрунтованістю вихідних положень дослідження; опрацюванням значної кількості джерел; застосуванням сучасних

оригінальних методів досліджень; широкою апробацією результатів досліджень, впровадження їх у практичну діяльність.

Теоретичне значення роботи, виконаної дисертантом. Автор довів важливість сорту, як фундамента садівництва, маркера генетичної природи, стабільності збереження біологічних і господарських ознак.

Комплексні дослідження полягали у оцінюванні сортів сливи за біологічними, екологічними, біохімічними і господарськими властивостями. Спектр цих досліджень включав такі біологічні питання, як репродуктивна здатність, екологічні чинники – зимо- і посухостійкість, біохімічні – вміст біологічно активних речовин і окремих елементів, що зумовлюють спадкові якості плодів та господарсько-цінні властивості – тривалість зберігання, товарна якість плодів, використання з певною спрямованістю – у свіжому та переробленому вигляді.

Оцінено біологічні і господарські ознаки 14 сортів та 9 елітних форм сливи та визначено їх придатність для створення інтенсивних насаджень. У кваліфікаційній роботі експериментально доведено здатність відібраних сортів сливи до високої продуктивності, адаптаційної здатності до абіотичних чинників, показано вплив біотичних чинників на формування урожаю і життєздатність рослин. Теоретично обґрунтовано оптимальні параметри крон та схеми розміщення рослин в інтенсивних насадженнях.

Наукова новизна результатів дослідження полягає у тому, що в дисертації вперше теоретично узагальнено і науково обґрунтовано необхідність та можливість оновлення існуючого сортименту слив за рахунок перспективних вітчизняних та інтродукованих сортів і елітних форм. Вперше проведено комплексне оцінювання 14 сортів та 9 елітних форм сливи. На основі визначення ступеня їх адаптивності та комплексної оцінки господарсько-біологічних властивостей було відібрано найбільш придатні для створення інтенсивних насаджень у зоні Правобережного Лісостепу України.

Досліджено питання проходження фаз розвитку рослин, функціональну діяльність листового апарату, вплив абіотичних і біотичних чинників на репродуктивну здатність, економічну ефективність вирощування сортів та елітних форм сливи і, як висновок – біоекологічні і господарські основи ідентифікації і відбору найперспективніших сортів для вирощування в інтенсивних садах.

Виділено слаборослі сорти сливи з високим рівнем продуктивності та товарної якості плодів. Теоретично обґрунтовано оптимальні параметри крон та схеми розміщення дерев в інтенсивних насадженнях сливи на підщепі алича.

Визначено найбільш посухо- і жаростійкі сорти на основі змін водно-фізичних властивостей листового апарату та особливості його функціонування. Виділено сорти-носії господарсько-цінних ознак, перспективні для залучення до селекційної роботи.

Здійснено аналіз світового та вітчизняного ринку плодів сливи та за наслідками проведення економічної оцінки визначено конкурентоспроможний сортимент перспективних сортів та елітних форм сливи.

Для подальшого використання в селекційній роботі виділено сорти з максимальним проявом цінних ознак та властивостей, як слабкорослість, скороплідність, висока продуктивність, стійкість до абіотичних і біотичних чинників, з високою якістю плодів та придатних до заморожування.

Практичне значення одержаних результатів. Для впровадження у інтенсивні насадження сливи виділено економічно ефективні сорти за комплексом біологічних та господарсько-цінних ознак.

За продуктивністю було виділено ранньо-стиглі сорти Ненька, Ода, Герман, середньо-стиглі – Чачакська найбольша, Янтарна мліївська, Заманчива, Добра, пізньо-стиглі – Блюфрі та елітні форми 8124 і 8143.

За товарними споживчими якостями плодів відмічено сорти Ода, Ненька, Герман, Добра, Блюфрі, Стенлей та кількі елітних форм. Група пізньостиглих плодів є універсальними для використання. Найвищий економічний ефект виробництва плодів забезпечують ранньостиглі – сорт Блюфрі та елітні форми 8124 і 8143 з рівнем рентабельності 200-202%.

Основні положення та результати досліджень проходять виробничу перевірку у ФГ «Сади Городищини» та у господарстві ФОП Діхтяра П.Л. Городищенського району Черкаської обл. (2020 р.) Результати досліджень увійшли до курсу лекцій Городищенського коледжу Уманського університету садівництва.

Аналіз структури дисертації та результатів досліджень.

Рецензована дисертаційна робота складається з анотації, вступу, шести розділів, висновків, практичних рекомендацій, списку використаних джерел (286 найменувань, з них – 33 латиною). Матеріали дисертаційної роботи викладено на 193 сторінках комп'ютерного тексту, у тому числі – 152 сторінки основного тексту, містить 27 таблиць, 17 рисунків, 6 додатків.

Структура дисертації логічна. Послідовно вирішено усі складові роботи, яку присвячено основному завданню – добору перспективних сортів сливи для інтенсивних насаджень.

Зроблено аналіз вітчизняної і зарубіжної літератури щодо сучасного стану та перспектив розвитку світового і вітчизняного ринку плодів сливи.

Розглянуто напрямки створення інтенсивних насаджень, роль сорту у підвищенні продуктивності, методи оцінювання і відбору перспективних сортів.

Аналіз представленої до захисту роботи свідчить про те, що дисертант виконав великий обсяг експериментальних досліджень у широкому спектрі оцінювання сортів за різними показниками. Статистично обробив результати, що дало можливість стверджувати їх достовірність і обґрунтованість і зробити висновок про те, що автор вирішив поставлені завдання. Результати досліджень, їх аналіз і найсуттєвіші наукові досягнення викладено у розділах дисертації.

У «Вступі» (с. 17-23) коротко представлено загальну характеристику дисертаційної роботи, відзначається її актуальність, зв'язок з науково-дослідними темами, сформульовано мету і завдання досліджень, об'єкт, предмет, методи дослідження, показано наукову новизну, практичне значення, особистий внесок здобувача, місця апробування наукових результатів, кількісно і якісно охарактеризовано список публікацій, структуру та обсяг дисертації.

Відзначається, що слива – одна з улюблених плодових рослин, що використовується з давніх часів для споживання плодів як свіжими, так і для переробки. З поміж кісточкових порід за обсягами виробництва сливи поступають лише персикам та нектаринам. Україна належить до провідних світових виробників плодів сливи, це свідчить про високий потенціал нашої країни у цьому напрямку.

В Україні районовано 20 сортів сливи (у світі досліджено 3000 сортів). У 70-ті роки минулого століття за кількістю рослин серед плодових культур слива займала II місце після яблуні. В Україні слива найбільш поширена у вологих регіонах – на Поділлі, Закарпатті, у Тернопільській та Чернівецькій областях.

Розділ 1. Стан та перспективи культури сливи у світі та Україні (с. 24–45).

Проаналізовано вітчизняну і зарубіжну літературу, висвітлено сучасний стан і перспективи розвитку вітчизняного та світового ринку плодів сливи. Наведено сучасний сортимент сливи, відношення до абіотичних і біотичних чинників, охарактеризовано технологічність сортів сливи і їх продуктивність.

Дисертант робить висновок про те, що одним із ключових чинників створення продуктивних насаджень є добір адаптованих сортів, які б забезпечували стабільність плодоношення, високу товарну якість плодів та ефективність їх виробництва.

Розділ 2. Умови, об'єкти та методика проведення досліджень (с. 46–56).

Автор охарактеризував ґрунтово-кліматичні умови, об'єкти досліджень і навів дані про використані методики досліджень.

Розділ 3. Особливості росту дерев та оцінка адаптивності перспективних сортів та елітних форм сливи (с. 57–111).

Найбільший розділ, у якому наведено дослідження з особливостей фенологічних фаз розвитку від початку до кінця вегетації. Відмічено, що сорти до настання низьких температур закінчують вегетацію, тривалість якої залежно від сорту, становить 196-207 діб за суми ефективних температур до 2900⁰С. Теоретично обґрунтовано оптимальні параметри і схеми розміщення рослин. Встановлено, що для створення інтенсивних насаджень сливи на підщепі алича для сильнорослих сортів доцільно застосовувати щільність їх розміщення 555 дер./га, середньорослих – 667 та слаборослих – 1111 дер./га.

Експериментально визначено особливості функціонування фотосинтетичного листкового апарату сливи. Автор робить слушний висновок про те, що урожайність рослин кожного сорту залежить від чистої продуктивності фотосинтезу листків, їх площі, часу роботи листкового апарату і коефіцієнту реалізації асимілянтів на урожай. Фотосинтез – не лише основа формування урожаю. Величина чистої продуктивності фотосинтезу – інтегральний показник екологічної стійкості сортів. Автор відмічає, що більша облиствленість сприяє більшій продуктивності, оскільки листок, як фотосинтезуючий апарат, забезпечує життєздатність рослин.

Відзначено тенденцію інтенсивного фотосинтезу у ранньостиглих сортів у порівнянні з середньо- і пізньостиглими.

Досліджено сортові особливості органогенезу генеративних бруньок у сортів слив. Встановлено, що строки і тривалість процесів диференціації бруньок залежать від погодних умов та навантаження дерев урожаєм.

Оцінено зимостійкість та морозостійкість сортів. Визначено посухостійкість сортів і форм сливи за водно-фізичними показниками. Виділено дуже посухостійкі, посухостійкі, середньопсухостійкі, низько посухостійкі сорти. Оцінено рівень стійкості сортів до ураження моніліозом, полістигмозом та клястероспоріозом.

Розділ 4. Плодоношення і продуктивність сортів та елітних форм (с. 113–135).

Оцінено самоплідність та перехресну плодовитість сливи, урожайність і питому продуктивність. У цьому ж розділі наведено матеріали про якісний і хімічний склад плодів і їх продуктивність до заморожування.

Самоплідність – один з пріоритетних напрямків досліджень у селекції плодівих рослин. У зв'язку з інтенсифікацією садівництва, щільного розташування рослин, несприятливими умовами під час цвітіння, погіршенням екологічних умов, потрібні сорти, які б добре родили у несприятливих погодних умовах. Навіть у такої традиційно самобезплідної породи, як яблуня, наразі виведено сорти з частковою самоплідністю. Їх використовують для подальшої селекції.

Виділено самоплідні сорти Ода, Ненька, Заманчива, Добра та елітні форми 8124, 8143. Самобезплідний сорт – Чачакська краща, всі інші досліджені сорти – частково самоплідні.

Оцінено сорти за товарними і споживчими якостями плодів, біохімічним складом і органолептичними показниками. Було відібрано сорти з найвищим рівнем товарності (96-98%). Автор зазначає, що вся група пізньостиглих сортів та елітних форм слив є універсальними у використанні і, зокрема, для заморожування.

Розділ 5. Економічна ефективність вирощування перспективних сортів та елітних форм сливи (с. 136–139).

Обґрунтовано економічну доцільність вирощування різних за строками досягання сортів сливи в умовах Правобережного Лісостепу України, які поєднують показники високої врожайності та якості плодів. Найвищий

економічний ефект виробництва слив забезпечують ранньостиглі сорти Ненька та Ода, де прибуток з гектара був найвищим і становив 163,2-222,0 тис.грн. Рівень рентабельності цих сортів склав 260-278%, а окупність вкладів була найкоротшою – 4,8 років, у пізньостиглого сорту Блюфрі та елітних форм 8124 і 8143, рівень рентабельності теж був досить високим – 200-202%.

Розділ 6. Господарсько-біологічна характеристика сортів та елітних форм сливи рекомендованих для виробничого випробування в Правобережному Лісостепу України (с. 140–146).

На основі проведених досліджень наведено детальну характеристику сортів сливи для створення інтенсивних промислових насаджень і виробничого випробування в зоні Правобережного Лісостепу. Текст проілюстровано оригінальними фотознімками плодів рекомендованих сортів.

Подано заявку на державну реєстрацію та патентування нового сорту Престиж (елітна форма 8124) пізнього строку досягання.

Висновки (с. 147-150) відображують основні результати виконаних досліджень, спрямованих на вирішення поставлених завдань з добору сортів сливи для інтенсивних насаджень. Висновки послідовні, логічні, теоретично узагальнені і науково обґрунтовані.

Розроблено рекомендації щодо провадження селекційної практики. Визначено джерела цінних господарсько-біологічних ознак, рекомендовано виробництву сорти та елітні форми з високими показниками продуктивності та товарної якості плодів.

Високо оцінюючи вагомі результати досліджень В.В. Фільова за темою дисертаційної роботи, хочу зробити декілька зауважень і висловити побажання, які, можливо, дисертант візьме до уваги у подальшій роботі.

Зауваження:

1. Англійською «сорт» прийнято писати «cultivars» (а не «variety») за правилами Міжнародного кодексу номенклатури культурних рослин (International Code of Nomenclature for Cultivated Plants – Scripta Horticulture. International Society for Horticultural Science (ISHS), 2009. – vol. 151. 204 p).
2. Табл. 2.1 «Родоводи сортів та елітних форм сливи (с. 53). III графа таблиці – «походження». Це швидше стосується II графи – «країна оригінатор». Коректно було би III графу назвати «Генезис сортів» сливи, тобто генетичну їх складову – результат синтетичної чи аналітичної селекції.
3. Оригінальні дослідження морфогенезу генеративних бруньок сливи не задіяні у загальних завданнях роботи, а вони мали би бути пов'язані з конкретними агротехнічними заходами, які би сприяли активному функціонуванню рослин. Так, встановлено сортові особливості морфогенезу генеративних бруньок і що? Висновок автора про необхідність певних агротехнічних заходів для забезпечення стабільного урожаю, виглядає декларативним.

4. Вирішуючи питання щодо добору перспективних сортів сливи для вирощування в інтенсивних садах, дисертант не обґрунтував необхідність закладання таких садів, не порівняв продуктивність, життєдіяльність рослин, економічну ефективність екстенсивних насаджень. Порівняння, очевидно, за багатьма параметрами (а, може й, усіма) не було би на користь останніх, але чому? Чому світове промислове виробництво, яке формувалося упродовж багатьох десятиріч як екстенсивне, перейшло на інтенсивний шлях? Які чинники спонукали учених, практиків-садівників стверджувати, що необхідні нові (інтенсивні) технології вирощування?

Побажання:

До показників біохімічного складу плодів було би доречно додати визначення пектинових речовин, надзвичайно важливого показника желюючих властивостей сливи. Слива – одно з найбагатіших джерел пектинових речовин поряд з айвою, яблунею, вишнею. Відомі сливові леквари (джеми), які виготовляють без цукру у Західній Україні, Словаччині, Угорщині, Польщі. Вміст пектину (за літературними даними) у плодах сливи високий – 1,5-2,5% (у айви – 1,5-2,9%, вишні – 1,0-2,2%, персика – 0,5-1,8%, черешні – 0,2-1,2%). Пектинові речовини відіграють важливу роль у життєздатності людини – вони здатні виводити токсичні речовини з організму людини, утворюючи з різними металами сполуки – хелати, які легко виводяться з організму. Це дуже актуально на радіоактивно забруднених територіях.

Результати біохімічних досліджень плодів різних сортів слив показали, що найвищі значення мають сухі речовини і загальний цукор, вміст же вітаміну С, як біологічно активної речовини, низький (усього – в межах 4,0-6,0%). Низький вміст вітамінів та інших БАР у плодах багатьох плодів рослин пояснюється тим, що раніше селекцію нових сортів було зосереджено в основному на таких головних показниках, як крупні, солодкі плоди, а також стійкість до абіотичних чинників. Наразі нові сорти, крім означених якостей, мають містити велику кількість вітамінів, мікроелементів та ін.

Враховуючи лікувальне значення плодів, до сортів ставляться підвищені вимоги до вмісту поживних і біологічно-активних речовин.

Робота дисертанта у майбутньому може бути спрямована на селекцію сортів з поліпшеним хімічним складом плодів за умови комплексних досліджень селекціонерів і біохіміків. До гармонійного (за словами автора) складу і смаку плодів слив могли би додатися і важливі біохімічні складові з високою антиоксидантною активністю.

Висновки офіційного опонента

Дисертаційна робота **Фільова Володимира Васильовича «Добір перспективних сортів сливи для створення інтенсивних насаджень в умовах Правобережного Лісостепу України»** – самостійне наукове дослідження, у результаті виконання якого вирішено актуальні для садівництва питання добору сортів сливи, перспективних за комплексом

біологічних і господарських ознак для вирощування в інтенсивних насадженнях в умовах Правобережного Лісостепу України.

Робота В.В. Фільова – системні, завершені наукові дослідження викладені у кваліфікаційній роботі, основні наукові положення, що виносяться на захист, отримані дисертантом самостійно.

Сформульовано мету досліджень, чітко поставлені завдання і використання сучасних методологічних підходів щодо планування досліджень та їх виконання обумовили переконливість результатів, це дає підстави визнати, що мету дисертаційної роботи досягнуто. Винесені на захист наукові положення, висновки й рекомендації сформульовані в дисертації, логічно впливають з глибокого аналізу результатів досліджень.

Зміст дисертації відповідає меті, структура і обсяг роботи – встановленим вимогам. Текст дисертаційної роботи супроводжується хорошим ілюстративним матеріалом, що підтверджує результати і висновки виконаних досліджень, а саме – рисунками, графіками, таблицями, фотознімками плодів сливи.

Робота багатогранна за показниками порівняльного оцінювання сортів сливи. Вона залишає стале враження про ретельність проведених досліджень із залученням сучасних методів аналізу експериментального матеріалу, переконливими висновками і перспективами практичного використання одержаних результатів.

Для оцінювання господарсько-біологічних особливостей дібраних сортів та форм сливи були застосовані агрономічні, фізіологічні, економічні та статистичні методи обробітку результатів.

Основні висновки логічно впливають із одержаних результатів і лаконічно сформульовані. **Практичні рекомендації** важливі та обґрунтовані.

Було доведено, що для виробництва і селекції цінність становлять сорти з найвищим значенням ознак, які стабільно зберігаються в погоднокліматичних умовах, що постійно змінюються, тобто сорти з високою гомеостатичністю.

Дисертант показав, що важливе завдання садівничої науки – розробка програм пристосування садівництва до змін клімату – вирощування сортів плодових рослин багатих речовинами антимурагенного, геропротекторного характеру для підвищення лікувально-дієтичних якостей продукції садівництва, виведення нових сортів з комплексом стійкості до нестабільних погоднокліматичних умов.

Аналіз дисертаційної роботи та публікацій свідчать, що за змістом, обсягом, актуальністю, науковою новизною і практичною значимістю робота «Добір перспективних сортів сливи для створення інтенсивних насаджень в умовах Правобережного Лісостепу України» **є завершеною науковою працею**, в якій отримано нові науково обґрунтовані результати, ***що є важливими для теорії і практики садівництва***.

Значення виконаної дисертаційної роботи виходить далеко за межі об'єктів досліджень – слива, сорт, інтенсивна технологія. Йдеться про теоретичні обґрунтування і практичні рекомендації, які можуть бути

використані набагато ширше, адже питання, що вирішено у процесі виконання роботи зі сливою, важливі і для низки інших плодкових культур.

Висновки складаються з 14 пунктів, вони цілком відповідають вирішенню поставлених завдань і висвітлюють основні обгрунтовані та аргументовані наукові положення, що виносяться на захист.

Теоретичне значення роботи вагоме, воно базується на обгрунтуванні положень винесених на захист, які свідчать про можливість успішного вирощування сливи в інтенсивних насадженнях Правобережного Лісостепу на основі добору перспективних сортів і форм. Науково-обгрунтовані результати дисертації є вагомим внеском у подальший розвиток теорії та практики садівничої науки.

Із наукових праць, опублікованих у співавторстві, у дисертації використано лише ті ідеї, висновки та положення, що належать дисертанту.

Зазначу, що роботу викладено бездоганною українською мовою, практично відсутні стилістичні і граматичні похибки.

Висновок щодо відповідності дисертації встановленим вимогам МОН.

Кваліфікаційна робота **Фільова Володимира Васильовича «Добір перспективних сортів сливи для створення інтенсивних насаджень в умовах Правобережного Лісостепу України»** за актуальністю теми, обгрунтованістю і достовірністю результатів досліджень, висновків і рекомендацій, їх новизною, теоретичною і практичною значимістю, вирішенням важливої наукової проблеми відповідає вимогам п.10 «Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії» (Постанова Кабінету Міністрів України від 6.03.2019 р. № 167), а її автор Фільов Володимир Васильович заслуговує присудження наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 203 – Садівництво і виноградарство (у галузі знань 20 Аграрні науки та продовольство).

Доктор біологічних наук, професор,
завідувачка відділу акліматизації
плодкових рослин
Національний ботанічний сад
імені М.М. Гришка НАН України

С.В. Клименко

